

<http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2992:elektroni-petitsiji-v-ukrajini-dosyagnennya-i-problemi-dvorichnogo-dosvidu&catid=8:golovni-temi&Itemid=350>.

6. Ukraine. Representation of the President of Ukraine. 2018, <<https://petition.president.gov.ua/>>.

7. Ukraine. The only system of local petitions. 2018, < <https://e-dem.in.ua>>.

DOI: 10.5281/zenodo.1491406

УДК 35.07:351.86:355.45

Крук С. І., к.пед.н., начальник ГУ ДСНС України у Рівненській обл., м. Рівне

Kruk S., PhG in Pedagogical Sciences, Head of the Main Department of the State Emergency Service of Ukraine in the Rivne region, Rivne

НАУКОВІ ЗАСАДИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

SCIENTIFIC BASES OF INSTITUTIONAL PROVISION OF STATE AD- MINISTRATION IN THE SPHERE OF NATIONAL SECURITY

У статті проведено аналіз наукових основ державного управління у сфері національної безпеки. Серед особливостей цього управління запропоновано виділяти таке: генезис організаційно-правового формування суб'єктів, об'єкту (національної безпеки) тощо.

Ключові слова: державне управління, система, інституційна діяльність, національна безпека, визначення.

The scientific framework concerning the advantages of state management in the sphere of national security was analyzed. It was determined to allocate among them the following elements: genesis of organizational and legal formation of subjects, object (national security), etc.

Keywords: public administration, system, institutional activity, national security, definition.

Постановка проблеми. Становлення демократичної України відбувається в складній внутрішньополітичній і міжнародній обстановці. Суперечливі тенденції в реформуванні країни, неоднозначний вплив на цей процес різних зовнішніх і внутрішніх факторів тощо, усе це істотно ускладнює проблему її

самоідентифікації в мінливому світі. З точки зору основних ціннісних орієнтирів, Україна зробила свій усвідомлений важливий вибір: громадянське суспільство, соціальна та правова держава, ринкова економіка, система безпеки, інтеграція в європейський простір тощо. Це зумовлює необхідність переосмислення проблем безпечного і сталого розвитку України, наукового аналізу складних соціальних явищ і процесів в суспільстві відповідно до потреб життя й умов сучасного етапу її державотворення. З огляду на це вважаємо, що важливим є здійснення комплексного дослідження наукових засад інституціоналізації державного управління у сфері національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості здійснення внутрішньо-і зовнішньополітичної діяльності України певною мірою розглядаються різними галузями науки, а саме: міжнародним правом, політологією, історією, адміністративним правом тощо. Слід зазначити, що здебільшого ці дослідження присвячені певним проблемам формування, з одного боку, внутрішньої політики держави, а з другого – зовнішньої. Окремі аспекти інституційного та правового регулювання у сфері безпекової діяльності України розглядали у своїх дослідженнях М. Баймуратов, Ю. Барабаш, М. Білоусова, С. Войцеховська, І. Домбровський, С. Домбровська, І. Грицяк, О. Євсюков, А. Зленко, Д. Карамішев, В. Кравченко, С. Полторак, О. Рафальський, В. Садковий, Є. Тихонова, Л. Чекаленко та інші [1].

Разом із тим, необхідно провести комплексне дослідження наукових засад інституційного забезпечення державного управління у сфері національної безпеки, що охоплює внутрішньо- і зовнішньополітичні аспекти діяльності системи органів державної влади України в цій сфері. Усе це й становить мету нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Як наголосив Президент України на 15 «YES» «The Next Generation of Everything» (щорічній зустрічі Ялтинської Європейської Стратегії), зміна України політичного курсу викликана через низку причини, зокрема через необхідність усунення внутрішніх суспільно-політичних конфліктів, соціальну трансформацію всередині країни тощо. При цьому провідними зірками, які світять Україні на шляху змін, є зірки прапора Євросоюзу, а компас намальований на емблемі НАТО [3].

Необхідність оновлення та розвитку структури національної безпеки України актуалізує проблему теоретичної розробки і наукового обґрунтування цього загально визнаного інституту, притаманного сучасному державному будівництву. По суті, уся складність процесу перетворень в країні сконцентрована на проблемі забезпечення її безпеки, яка є, з одного боку, умовою, а з іншого – головною метою реформування української державності на сучасному етапі.

Як справедливо зазначають учені [1], «сучасне розуміння національної безпеки відображає об'єктивний процес інтеграції держав і народів в життєво важливих сферах суспільного життя, посилення їх взаємозв'язку і взаємозалежності в справі формування безпечного світу; єдність міжнародної, регіо-

нальної і власне національної безпеки».

Поняття «безпека» у найбільш загальному вигляді можна визначити як здатність предмета, явища або процесу зберігати свої основні характеристики, параметри, сутність при патогенних факторах, що чинять негативний вплив на ці явища або процеси. Безпека характеризує не стільки стан, скільки властивості предмета, які проявляються у відносинах, зв'язках і взаємодіях з іншими предметами. Рівень та інтенсивність негативного, згубного, руйнівного впливу на предмет, з точки зору збереження його безпеки, мають певні межі допустимості. Їх перевищення в процесі взаємодії може викликати часткову, значну або повну зміну предмета, втрату їм якісних характеристик і властивостей і, на сам кінець, втрату його первісного значення. Тому при розкритті змісту поняття «безпека» особливо важливо визначити деструктивні фактори, що мають раптовий, латентний характер і достатню руйнівну інтенсивність впливу, власне кажучи, які суттєво впливають на реалізацію предметом, явищем чи процесом своєї сутності [1].

Як відомо, безпека в широкому розумінні – це система умов і факторів, в якій держава й суспільство органічно функціонують і розвиваються за об'єктивними законами, делегуючи апарату управління право стимулювати позитивні процеси і тенденції, а також коригувати негативні відхилення, захищаючи при цьому країну від загроз зовнішнього і внутрішнього середовища. Щодо поняття «безпека соціального суб'єкта», то необхідно сказати, що воно носить конкретно-історичний характер, включає в себе аксіоматичний аспект і безпосередньо пов'язане із здатністю суб'єкта усвідомлювати, передбачати загрози патогенних впливів й ефективно реагувати на них, а саме: здійснювати активні дії щодо їх раннього виявлення, локалізації, запобігання або нейтралізації їх небажаних наслідків. Таким чином, саме людина є основним об'єктом і суб'єктом безпеки – хоча б тому, що з усіх живих істот тільки вона наділена здатністю усвідомлювати навколишню дійсність.

Безпека є найважливішою потребою людини поряд з потребою в їжі, воді, одязі, житлі, інформації. Вона має політичний, економічний, військовий, соціальний, правовий, екологічний, духовний та інші аспекти; ураховує міжнародні універсальні (регіональні) або внутрішньодержавні (національні) особливості її забезпечення; носить системний (поліструктурний) або фрагментарний (моноструктурний) характер тощо. Це цілком наукова категорія, яка, не будучи чимось відчутним кінестетично, своєю суттю і змістом відображає життєздатність і життєстійкість різних об'єктів матеріального світу.

Загальна теорія безпеки включає такі базові поняття, якими активно оперує: «міжнародна безпека», «регіональна безпека», «національна безпека», «військова безпека», «політична безпека», «економічна безпека», «екологічна безпека», «інформаційна безпека», «соціальна безпека», «безпека життєдіяльності» тощо. Цей перелік понять може бути продовжений до нескінченності в залежності від переслідуваних цілей і наукових устремлень дослідника.

Незважаючи на те, що у всіх цих поняттях присутній термін «безпека», що етимологічно означає відсутність небезпеки або здатність ефективно протистояти їй, усі вони носять різний характер і за своїм змістом іноді поглинають, а часом навіть виключають один одного. Це свідчить про недостатній рівень систематизації даних понять і недосконалість їх методологічного опрацювання. Незважаючи на певні недоліки (тотальність, закритість для суспільства, відсутність концептуальної основи, закріпленої законом), емпірично сформована система безпеки СРСР, тим не менш, вирішувала завдання загальної безпеки союзу республік. Окремі її елементи були непогано забезпечені правовими і технологічними режимами, відповідними попереджувальними (сигнальними) і контролюючими механізмами, тому до певного часу вони захищали СРСР і суспільство від економічних потрясінь, внутрішньополітичних конфліктів, агресивних зазіхань ззовні та інших соціальних катаклізмів. Як відомо, після розпаду в 1991 р. великої союзної держави була порушена і вся макроструктура забезпечення загальної безпеки в його колишніх територіальних межах.

Незалежним суверенним державам (колишнім союзним республікам) разом з відповідними територіями відійшли і розміщені на них складові частини колишньої єдиної централізованої системи безпеки. Однак подібний механічний розділ не міг бути продуктивним для захисту новостворених держав, оскільки залишилися у них елементи колишньої гігантської структури безпеки, що виявилися непридатними для використання в інтересах набагато менших за масштабами і завданням локальних систем безпеки.

Зважаючи на це, колишні радянські республіки, зокрема й Україна, зробили та прийняли власні закони про національну безпеку. У процесі підготовки проекту Закону «Про основи національної безпеки України» [2], ухваленого у 2003 році розгорнулася значна науково-практична дискусія з питань, по-перше, розробки поняття безпеки (перш за все, її різновидів, шляхів її забезпечення та компетенції органів державної влади у цій сфері), по-друге, створення доктрини або концепції загальної безпеки держави і визначення місця органів безпеки в новому державному устрої України тощо.

Під час дискусії, до якої було залучено багато вчених (філософів, політологів, юристів та ін.), а також народних депутатів, представників громадськості, працівників зацікавлених міністерств і відомств, було відзначено країни, досвід яких може бути запозичений щодо трактування терміну «національна безпека» [1]. Швидше за все, використання Україною досвіду США в означеному питанні є не науково обґрунтованим рішенням, а свого роду даниною моді, ейфорією народжується демократії. Нова політична система України звільнялася від старих стереотипів, штампів авторитаризму, переймаючи зразки французької й американської систем демократії.

Таким чином, термін «національна безпека» вітчизняна державно-політична наука усвідомлено вжила в межах правового регулювання на початку 2000-их років, і рівно через 15 років – у 2018, надала йому нового зву-

чання. Власне кажучи, про нові правові інтенції у регулюванні сфери національної безпеки почав говорити Президент України під час своїх щорічних послань, а згодом подав відповідний законопроект до Верховної Ради України. При цьому поняття «національна безпека» трактується досить широко – від включення в нього сфери розвитку освіти й охорони здоров'я до будівництва збройних сил в країні і функціонування її поліцейського (силового) апарата [2]. Дотримуючись логіки визначення поняття «національна безпека» 2003 року, у сучасному трактуванні нацбезпеки спостерігається тенденція до включення у неї й усіх інших сфер життя суспільства: культури, мистецтва, спорту, науки, містобудування, виробництва продуктів харчування тощо [2].

Висновки. У підсумку ми дійшли висновку, що вся наша життєдіяльність є не що інше, як забезпечення власної безпеки зокрема і національної безпеки в цілому. На нашу думку, це не зовсім правильний підхід до дослідження категорії «національна безпека», оскільки він не надає можливості побачити в ній щось особливе, що показувало б відмінність її від інших соціально-політичних категорій, давало б підстави виділити її в окрему наукову теорію, що має свою систему, методологію, об'єкт, предмет, і дозволяє підняти наукові дослідження в цій області на новий якісний рівень.

Визначено, що складність сучасного пізнання категорії «національна безпека» полягає ще й в тому, що вона прийшла на зміну цій категорії, яка була визначена ще у 2003 році, а тій передувала категорія «державна безпека». Отже, попри усталеність застосування поняття «національна безпека», воно так до кінця і не було теоретичної розробки. Насамперед, це викликано тим, що дане поняття, як і зміст національної безпеки, складався та складається у вітчизняній науці досить стихійно.

Список використаних джерел:

1. Євсюков О. П. Науково-теоретичні визначення сутності та змісту безпеки держави. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2017. Вип. 2 (7). С. 22–28.
2. Законодавство [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
3. Порошенко на YES: євроінтеграція, курс на НАТО и экономический рост [Електр. ресурс] // 24канал. – Режим доступу: https://24tv.ua/ru/poroshenko_na_yes_evrointegracija_kurs_na_nato_...1031746.

References:

1. Yevsyukov, O.P. "Scientific and theoretical definitions of the essence and content of state security". *Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine. Series: Public Administration* 2 (7) (2017): 22-28. Print.
2. Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Web. 05 Sep. 2018. <zakon.rada.gov.ua>.
3. Ukraine. 24Canal. Poroshenko on YES: European integration, NATO course and economic growth. Web. 05 Sep. 2018. <https://24tv.ua/ru/poroshenko_na_yes_evrointegracija_kurs_na_nato_i_jeekonomicheski_j_rost_n1031746>.